

Narození Samuele, zkáza domu Elího

Původ materiálu

Tomáš Pavelka

Pořadí v lekci

50

1. Samuelova 1–4

Postřehy pro učitelku

Protože Narození Samuela je můj oblíbený text, nemohu si odpustit probrat jej trochu více do hloubky; ne vše z postřehů je tak použitelné pro výklad dětem, nechtěl jsem však promeškat příležitost se textem zabývat.

Penina měla děti, Chana děti neměla. (1,2) Neplodná byla Abrahamova Sára, Izáková Rebeka i Jákobova Ráchel. Až zaráží, jak často se toto téma v Písmu objevuje. Jednou z příčin bude asi i horší výživa a zdravotní péče těch dob. Důležitější však je toto: O těch všech ženách se dozvídáme, protože je jejich manžel miloval, nezapudil je a nevzal si jinou, i když byly neplodné, což by běžný muž v té době udělal. V rodinách, kterých se v Písmu dovídáme, tedy panuje láska.

aby se klaněl Hospodinu zástupů a obětoval mu v Šílu (1,3) V Šílu byla truhla smlouvy. Izraelci se tam shromažďovali ze svých dmovů, jako my chodíme do kostela.

Její protivnice ji ustavičně urážela, že Hospodin uzavřel její lůno, jen aby jí dráždila. (1,6) Podobně jako Hagar urážela Sáru. Ukazují se hranice mnohoženství, které kupodivu není nikde v Písmu zcela výslovně zakázáno. Vzít si ženu svého zesnulého bratra je dokonce příkazem Zákona. Kristus a po něm apoštolové však připomínají Boží vůli při stvoření, kdy je jeden muž a pouze jedna žena, což je pro nás závazné. Mnohoženství v Písmu (i v současné Africe, kde je některými církvemi tolerováno) se jeví jako „menší zlo“, úmrtnost mužů je totiž vždy celkově vyšší, než žen; zvláště v orientě biblických časů a v dnešní Africe, vinou častých válečných konfliktů. O některé ženy by se tak neměl kdo postarat. Písmo i současná životní zkušenost Afriky a muslimských zemí však ukazují, že je to v naprosté většině velmi konfliktní způsob soužití. Zajímavé zároveň je, že v současné Africe je často iniciátorem „přibrání“ další ženy do rodiny právě první žena, která hledá zajištění pro svou neprovdanou

příbuznou či kamarádku a muž je do takového sňatku spíše tlačén. Mnohoženství je každopádně vždy nepříjemným provizoriem, východiskem z nouze a v našich poměrně blahobytných podmínkách je nelze chápat jinak než jako těžký hřích.

Chano, proč pláčeš? Proč nejíš? Proč jsi tak ztrápená? Což já pro tebe neznamenujím víc než deset synů? (1,8) Odpověď je samozřejmá a proto nevyslovená. Muž nemůže ženě nahradit dítě, jedná se o zcela jiný vztah, Elkána se ptá zcela nešťastně. Ukazuje se, že i ten obvykle nejintenzivnější lidský vztah, vztah muže a ženy, má své hranice. Nikdo nemůže být druhému člověku vším. Vztah k dítěti je pro člověka svým způsobem vztah k sobě samému. Muž a žena jsou protějšek, mají dolišné geny, odlišnou „krev“. Kdežto děti jsou „naše krev“, jsou nám podobné, v jejich dětství svým způsobem znovu prožíváme něco z vlastního dětství, sledujeme jejich obdobné reakce na určité situace atd. Milostný vztah muže a ženy je svým způsobem vrcholem lidského života – člověk je tu nejvíce schopen vyjít sám ze sebe a přijmout někoho z podstaty naprosto odlišného. V dětví i raném mládí jsme obvykle „my kluci“ a „my holky“, holky jsou pro nás „blbý“ a kluci jsou pro nás „blbý“. Nejen tělesná, ale ještě více duševní zralost v nás ve středním věku budí touhu po někom zcela odlišném. S vyhasínáním sil se často opět lépe cítíme „mezi svými“ – dědkové spolu v hospodě a babky v cukrárně nebo u kadeřníka. Také vztah k dětem a vnoučatům se ve stáří stává někdy aktuálnější „bolestnější“, než vztah ke stejně stárnoucímu protějšku, na nějž už jsme si zvykli, kde už je vše jaksí v poklidu. V případě Chany a žen obecně k tomu ještě přistupuje zkušenost těhotenství „jiného stavu“ a porodu; nelze obecně říci, zda pozitivní, či negativní, vždy však intenzivní. Je to mystérium, tajemství mužům zcela nepřístupné (proto také Chana Elkánovi raději ani nic neodpovídá). Existují i specificky mužské zkušenosti, ty však nejsou předmětem dnešního vyprávění. Obě pohlaví se musí smířit s tím, že jistá část osobnosti jejich protějšku je jim nepřístupná; respektovat tajemství druhého. To je Boží vůle.

daruji jej tobě, Hospodine, na celý život; břitva se jeho hlavy nedotkne (1,11) Tj. Samuel se stane Božím zasvěcencem, nazírem (jako Samson). Překvapivé je, že Chana chce dítě, kterého se zároveň slibuje vzdát. Důvodů je několik. Jednak v Orientě se hodnota ženy odvozovala od počtu porozených dětí. Tím, že Chana porodí, získá důstojnost. Druhý důvod je, jak už jsme zmínili, že těhotenství a porod je zásadní zkušenost v ženském životě. Chana dá někomu život – chce dát, ne si nechat pro sebe. Vlastně každá matka se nakonec jednou musí svých dětí vzdát, protože se osamostatní – proto je porodila, aby začal nový, na ní nezávislý život. Tím je Chana příkladem všem příliš majetnickým matkám. Za třetí, Chana bude mít možnost v šilu své dítě navštěvovat, jak později uvidíme. Vazba nebude úplně zprůchýlaná, podobně jako Mojžíšova matka se stala Mojžíšovou kojnou pro faraovu dceru.

Jak dlouho budeš opilý? Zanech už vína! (1,14) Elího věta ukazuje na vícero věcí. Elí fungoval jako dohlížitel nad řádností bohoslužeb. V jeho hlase slyšíme jistou rezignovanost a otrávenost. Když u Chany hned předpokládal opilství, musel být v Šílo asi zvyklý na ledacos. A za druhé, ukazuje se, že ani hluboký zármutek nám hned nemusí v oči druhých zajistit důstojnost, kterou očekáváme. Musíme počítat s tím, že nám často lidé nevyčtou na očích, jak nám je a reagují zcela nevhodně.

pojedla a její tvář už nebyla smutná (1,18) Chana se spolehne na „puhou“ modlitbu a na „pouhá“ slova kněze. Své obavy vloží na Boha a už se netrápí – v tom je vzorem pro nás.

já jsem ta žena, která tu stála u tebe a modlila se k Hospodinu (1,26) Je možné, že Elí své „Jdi v pokoji. Bůh Izraele ti dá, zač jsi ho tak naléhavě prosila.“ řekl jen proto, aby Chanu nějak na chvíli utěšil. Že se věc stala, je možná překvapením. Dodnes je zajímavou zkušeností, že mnohdy nejvíce zasáhnou duše a životy posluchačů slova, která řeknou jen tak mimochodem. Skrze slova lidí nakonec jedná Bůh.

Chanina píseň (2,1–10) Má jistou podobnost s písní Marie Panny i s jinými ženskými písněmi z Písma. I když se v obou případech jedná o příběhy něžného mateřství, písně těchto vznešených žen mají překvapivě bojovný charakter, což je poněkud záhadné. Jedním z důvodů může být snad to, že něha a sabeobětující se láska znamená také velkou zranitelnost a tedy potřebu ochrany.

Uplatňovali vůči lidu tento kněžský řád (2,13) Oběť měla probíhat tak, že se nejdříve na oltáři spálil tuk obětovaného zvířete (pro Hospodina), pak kněží dostali „přední“ maso, zbytek snědla rodina obětníka – byla to oběť pokojná, která spojovala Boha, jeho kněží i rodinu v jedné hostině smíření. Zvrácení Elího synové brali nejen lidem z toho, co bylo jejich, ale dokonce i z Hospodinovi části oběti. Oběť pokojná byla svým způsobem Božím darem smíření mezi Ním samým a lidmi navzájem (Sláva Bohu na výsostech a na zemi pokoj mezi lidmi, Bůh v nich má zelíbení). Je to jako kdyby si dnes faráři nechávali extra platit za křest či večeři Páně – svatokrádež.

Nechť tě Hospodin zahrne potomstvem z této ženy místo vyprošeného, který byl vyprošen pro Hospodina. (2,21) Protože byl Samuel „obětován“ Bohu, mohou se narodit noví lidé. Samuel je předobrazem Krista, z jehož oběti jsme znovu zrozeni. Matka ho vídá jednou za rok. Nepatří ji a přece od něj není zcela oddělena. Podobně jako Marii neptřil Kristus, který odmítl její nárok (Kdo je má matka a kdo jsou moji bratři? ...kdo činí vůli mého Otce... je má matka). Přesto Maria chodila s Ježíšovou družinou a Kristus na ni pamatoval ještě nakříži. Samuel je pro matku „mrtev“ a přece ne tak docela, podobně jako odchod dospělých dětí

od matky je jako malá smrt – a přece ne docela. A můžeme jít ještě dále a říci, že Chana je symbolem Marie, Maria zase církve. I církev (jako Chana) je jakoby ve světě od Krista (který je nyní v nebeské svatyni, jako Samuel) opuštěna a přece ne. Přece je Kristus s námi skrze modlitbu, slovo a svátosti.

Zhřeší-li však člověk proti Hospodinu, kdo nad ním bude rozhodčím? (2,25) Hřích proti Bohu je horší než proti člověku, ač je to možná pro naši dobu překvapivé. Když člověk ukřivdí člověku, může prosit Boha za odpuštění. Ale když se vysmívá samotnému Božímu odpuštění (cílem většiny obětí bylo právě odpuštění), kdo mu pomůže?

Ctil jsi své syny více než mne. (2,29) Z Elího napomínání je slyšet bezmocnost. Napomíná sice, ale nic neudělá. Povinností rodičů je však vymáhat na svých dětech dobré jednání. Nechat děti „růst jako dříví v lese“ je stejný hřích jako přílišná tvrdost.

Samuel ještě Hospodina neznal a Hospodinovo slovo mu ještě nebylo zjeveno. (3,7)

Samuel přitom už slouží při bohoslužbách. Zřejmě jde asi o druhou část věty, totiž že k němu ještě nemluvil Bůh. Elímu za chvíli dojde, o co jde, kdo že to Samuela volá. Z toho nejspíše plyne, že slyšení božího hlasu byla zkušenost, kterou tehdy kněží občas zažívali; prostě se jim ve svatostánku stávalo, že k nim občas mluvil Bůh. Přestože však Samuel ještě Hospodina neznal, byl už „oblíben u Hospodina i u lidí“. To ukazuje, že Bohu je naše služba milá, i když jeho věcem ještě nerozumíme. A tak třeba u dětí nebo nových věřících nevadí, když třeba spolu s ostatními vyznávají Apoštolské vyznání víry, kterému ještě nerozumí, nevadí. Ostatně u nikoho z nás není chyba, když spolu s církví věříme něčemu, čemu ještě nerozumíme. Nejdříve je víra, pak teprv poznání. Konec konců, křesťanství se dá rozumět jen „zevnitř“, jen když to člověk sám zkusí. Správné je heslo reformace „poznat Boha znamená poznat jeho dobrodiní“.

On je Hospodin. Ať učiní, co je dobré v jeho očích. (3,18) Elího odpověď je vzorem pro nás. Když už jsme provedli něco špatného a teď přichází důsledek, nemá smysl se nějak vykrucovat. Musíme přijmout, že spadla klec. Elí se chová jako ten, komu budou po přijetí trestu odpuštěny hříchy.

Kdo nás vysvobodí z rukou těch vznešených bohů? ... Vzmuzte se, Pelištejci, ať neotročíte Hebrejům, jako oni otročili vám. (4,8n) Snažit se vyvolat v nepřátelích strach (teror) je vždy dvojsečné. Bud' je tak skutečně porazíte, nebo naopak velmi posílíte. Čím člověk hrozí, to má být připraven udělat, jinak si to má nechat. Izraelci si s sebou berou Boží schránu, ale nemůžou reálně počítat s Boží pomocí, když trpí nepravostí v bohoslužbě. Jejeich hrozba je planá a nic tak člověka neoslazuje, jako když dává plané hrozby.

vyhlížel na cestu, neboť se v srdci třásl o Boží schránku (4,13) Nikdy nesmíme operovat s Božím jménem, když věci nevěříme.

Jakmile se zmínil o Boží schráně, spadl Elí nazad (4,18) Opět, Elí sice zhřešil benevolencí ke svým synům, ale on sám v Boha věří a jeho věc je pro něj ta nejdůležitější. Věci, které děláme ze slabosti, i když jsou hřích, lze snáze odpustit než to, co děláme z drzé svévole (jako Elího synobé).

sklonila se a porodila, protože ji přepadly křeče (4,19) Naplňují se slova proroctví z v. 2,32, soud postihuje celou rodinu, protože celá rodina k nepravostem mlčela. Písmo nebere vinu tak omezeně, jako my – sice že vinen je pouze ten, kdo věc udělal. Ale také netrestá spravedlivého; trestá jen toho, kdo ke zlému mlčí a přitom by do ní mohl mluvit. Pinchasova žena svému muži jistě občas něco vytkla, jako každá žena svému muži a každý muž své ženě. Ale o té nejdůležitější věci nemluvila.

Ona však neodpověděla, byla bez zájmu. (4,20) Příběh končí děsivým kontrastem s Chaninou radostí ze syna. Přesto, Elí i jeho snacha jsou dobrým příkladem kajících hříšníků. I Elího snachu zasahuje víc, že se Hospodin otočil k Izraeli zády, že se skryla naděje pro ně všechny, i pro tu, která umírá, i pro to nově narozené dítě. I při vši zkaženosti těch lidí je pro nás jejich duchovní vyspělost až zahanbuje.

Návrh výkladu

1. Ve starých časech měli někdy lidé více žen, protože bylo často méně (majetných mužů). Ale Bůh to pouze dovolil, na začátku si to tak nepřál. Penina žárlila na Chanu a trápila jí, že nemá děti.
2. Elkána měl Chanu rád, ale je něco trochu jiného, jak má ráda žena muže a jak má ráda děti. Plus, ženy bez dětí, si tehdy nikdo nevážil.
3. Chana byla smutná a slíbila svého syna Bohu, když ho bude mít. Ale Elí se spletl, že je opilý. Ale když viděl, že se spletl, řekl jí, že všechno dobře dopadne. A chana se spolehla na Boha a už se netrápila.
4. Elí možná ani nečekal, že to opravdu dobře dopadne, ale dopadlo. Chana splnila svůj slib a dala Samuela do šíla, když ho dokořila.

5. Elího synové brali z toho, co bylo pro Boha k jeho slávě a pro lidi k jejich radosti, aby jim bylo dobře.
6. Elí jim domlouval, ale málo. A tak se Bůh rozhodl, že je zabije.
7. Samuel dělal všechno správně a Bůh za něj dal Chaně další děti. A Chana občas i Samuela viděla.
8. A Samuel zažil v šílu dobrodružství, mluvil tam k němu Bůh. A pak se to dověděl i Elí a přijal spravedlivý trest, což je správné.
9. A stalo se, co Bůh řekl. Izraelci si mysleli, že Pelištějce vylekají archou, sice je vylekali, ale o to líp pak Pelištějci bojovali. Kdežto Izraelci věděli, že dělají špatné věci a že jim proto Bůh nepomůže. Člověk nemá nikdy hrozit tím, co není schopen udělat.
10. Bůh potrestal celou Elího rodinu. Ale Elí a jeho snacha aspoň litovali toho, co udělali.

Kam dále

[NŠ Louny](#)

Cílová skupina

[Školní](#)

Katechetické cykly

[NŠ Louny](#)

Biblický odkaz (kat)

[1 Samuelova 1–4](#)